

**Többs nyelvű oktatás és EU-integráció –
Az európai modell alkalmazhatóságáról a kisebbségi iskolákban**

Szerk. Ring Éva. „Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások”
Közalapítvány kiadása, Budapest, 2004. 166. lap

A kötet az előszón (*Törzsök Erika*) és a bevezetőn (*Ring Éva*) kívül hat a „Többs nyelvűség és Európa-iskolák” című program keretében készült tanulmányt tartalmaz, amelyek mindegyike valamilyen formában azal foglalkozik, hogy megtalálják azokat a képzési formákat, „...melyek egyszerre szolgálják a határmenti kistérségek integrálását az EU-hoz, azok gazdasági-társadalmi felzárkózását és a kisebbségi kultúrák, nyelvek megőrzését” – mint *Törzsök Erika* megfogalmazza az előszóban. A még ma is meglévő elszigeteltség a Kárpát-medence államai között ugyanis akadályozza a terület fejlődését. Az elzárkózás jellemzésére megemlíti, hogy az 1918 előtti Magyarország határain 200 közúti és 30 vasúti határátkelőhely volt, ma a megfelelő számok 29 és 21.

A továbbiakban kitérünk az egyes tanulmányok legfontosabb megállapításainak rövid ismertetésére.

Ring Éva („A posztmodern nemzetpolitikai stratégia szükségességéről”) mintegy az alaphangját, elvi alapvetését adja meg az egész könyvnek, közben rendkívül érdekes, megdöbbentő adatokat is közölve. A 19. századnak nemcsak a politikusai, de a gondolkodói is a kisebbségek asszimilációjában látták a követendő célt. A kisebbségek, sőt a kisállamok (30 milliónál kevesebb lakossággal) létjogosultságát tulajdonképpen csak a II. világháború után fogadta el a nemzetközi közösség.

Megdöbbentő az az adat, amely egy 1790-es felmérésből származik és amely szerint Franciaországban a lakosság több mint 80%-a akkor nem a francia nyelvet beszélte. Még 1835-ben is lényegében csak a Párizs környéki megyékben beszéltek franciául. La Fontaine pl. azt írja, hogy Franciaország déli részén annyira szüksége volt tolmácsra, mint egy orosznak Párizsban. Az oktatás, az iparosítás, a katonai szolgálat és a média járult és járul hozzá a kisebbségi nyelvek háttérbe szorulásához, majd kihalásához (az okszitán vagy provanszál nyelv, amely a középkorban Dél-Franciaország beszélt nyelve volt, az 1950-es években halt ki).

A tanulmány végén találjuk a következő előremutató gondolatot: „Az európai identitás, a különböző nyelvek és kultúrák békés egymás mellett élésének népszerűsítése lesz a közoktatás számára a legnagyobb kihívás a jövőben.”

Ha *Ring Éva* tanulmányát úgy jellemeztük, hogy a kötet „alaphangját” adja meg, az utána következő (*Pelényi Petra* „Európa-iskolák”) kétségtelenül a „kulcsot” adja kezünkbe a további írásokhoz, amelyek mind valamiképpen szintén az Európa-iskolák kérdését érintik: összehasonlítják azokat más iskolatípusokkal, javasolják telepítésüket-alapításukat új környezetben, újabb régiókban-országokban.

Az Európa-iskolák elsősorban az Unió (korábban az Európai Szén és Acél Közösség) különböző szerveiben, szervezeteiben

alkalmazásban lévők¹ gyermekei részére hozták létre (az elsőt 1953-ban Luxemburgban). Ma már számuk tíz fölé emelkedett (kb. tizenhatezer diákkal) és a felvételi „sorrendben” ma is elsőbbséget élveznek az Unióhoz kapcsolódó intézmények alkalmazottainak gyermekei, őket követik az iskolával külön egyezményt kötött cégek munkatársainak gyermekei, majd pedig a megfelelő diplomáták gyermekei, és végül – ha még van hely – a helybeli gyerekek következnek.

Ezekben az iskolákban a tanítás és nevelés a következő alapokon nyugszik: „...a multikulturális diákság tanításának alapelvei a tolerancia, a nyitottság, a kulturális tájékozottság, beleértve minél több nyelv ismeretét ...” A tanulmányok alatt legalább két-három idegen nyelvet kell elsajátítani az anyanyelven kívül, de különös gondot fordítanak a nemzeti identitás ápolására, valamint az európai ismeretekre és az európai öntudat kialakítására.

A szerző részletesen leírja ezeknek az iskoláknak a szervezetét, irányításuk módját, a tanrendet, ill. a tanult anyagot. A lényeg, hogy itt egy intézményben működik az óvoda (2 év), az alapiskola (5 év) és a középiskola (7 év).

„Az alap(anya)nyelvű alapoktatás az igényeknek megfelelően, esetenként az EU bármely tagországának államnyelvén beindulhat, tehát németül, angolul, dánul, spanyolul, franciául, görögül, olaszul, hollandul vagy portugálul. Azokon a nyelveken indul alapoktatás, amelyekre igény van, tehát *összegyűlik egy bizonyos számú diák, akik ugyanazon a nyelven kívánnak tanulni az óvodától fogva.*² Ők alkotnak egy csoportot, egy osztályt.” Abban az esetben, ha olyan tagország nyelvén történő oktatására lenne igény, amelynek a szekcióként való működtetése nem indokolt (tehát csak keve-

sen választják), az iskolának biztosítania kell ennek a nyelvnek az oktatását is különórák, esetenként matematika óra keretében is.”

Lesfalvi Tibor az Európa-iskolákat és a magyar oktatást hasonlítja össze sorra véve az összes vonatkozásokat („Az Európa-iskolák és a magyar oktatásügy működését meghatározó törvények összehasonlítása”). A részletes összehasonlítás eredménye, hogy a két iskolarendszer nem áll messze egymástól, csak a nyelvtanulás spektruma (nyelvválaszték) és intenzitása jelent különbséget.

A következő tanulmány a magyarországi mintegy húszezres lélekszámú szlovák kisebbség számára rendelkezésre álló szlovák nyelvű oktatást tekinti át részletesen az óvodától az egyetemi-főiskolai tanszékekig (*Lesfalvi Tibor*: „A magyarországi szlovák nyelv-oktatás helyzete napjainkban – tekintettel az Európa-iskolákra”).

A szerző úgy látja, hogy a problémákat (mint pl. a szlovákok szétszórt eloszlása az országban – nincs tiszta szlovák lakosságú település Magyarországon). „... az *Európa-iskolák elveit*,³ gyakorlatát ötvözve a magyarországi szlovákoktatás tapasztalataival a meglévő intézményi rendszerre, vagy azt továbbfejlesztve...” lehet megoldani.

Láttuk, hogy az Európa-iskolák feladata – minden mást megelőzve az EU intézmények alkalmazottai gyermekeinek oktatását biztosítani. *Rácz Kálmán* merőben új szempontot vet fel („Az Európa-iskolák és Dél-Szlovákia”) az Európa-iskolák alapítását illetően: kisebbségi területeken (így Dél-Szlovákiában), különösen, ahol vegyes a lakosság egy új toleráns kétnyelvű elit ki-nevelését várja tőlük. „A térség nemzetiségi megbékélésének előmozdításában az egyik legfontosabb lépés lehet a társadalmat az ’európaiságra’ nevelő, nyugaton már kipróbált eszközök és intézmények meghonosítása...” „ebben az *Európa-iskola*⁴ intézmé-

1 Akik általában saját hazájuktól távol teljesítenek szolgálatot. – *B. D.*

2 Kiemelés tőlem. – *B. D.*

3 Kiemelés tőlem. – *B. D.*

4 Kiemelés tőlem. – *B. D.*

nye egyik kulcsszereplő lehet.” A tanulmány keretében különben a szerző részletesen ismerteti nemcsak a szlovákiai iskola-rendszert – ezen belül a magyar nyelvű oktatás helyzetét –, de a szlovákiai magyarság létszámát, területi elhelyezkedését és az új szlovákiai közigazgatási beosztással kapcsolatos sérelmeket is.

Az utolsó tanulmány a Vajdasággal, pontosabban a vajdasági pedagógusképzéssel, annak magyar nyelvű vonatkozásaival foglalkozik, ismertetve azt a történelmi folyamatot is, amelynek következtében a jelenlegi helyzet kialakult (*Mészáros Szécsényi Katalin*: „A pedagógusképzés megreformálásának szükséges irányai a Vajdaságban”). A most folyó oktatási reform nagy vonalakban közelíti a vajdasági iskolarendszert az európaihoz, de a magyar nyelvű tanárok képzését nem oldja meg, hiszen a tanárképzés nyelve szerb (kivéve a magyar nyelv- és irodalmi szakot). Az előző tanulmánytól eltérően Európa-iskolák indítására a Vajdaságban nem lát lehetőséget,

ezt nem javasolja, mert a feltételek nem érettek erre.

*

Az érdekes, információ-gazdag kötetet, a kiváló tanulmányokat végigolvasva bizonyos kérdések is felmerülnek az emberben a kiadvánnyal kapcsolatban. Ilyen pl., hogy miért éppen a Felvidékről és a Vajdaságról ill. oktatásügyükről készült tanulmány, miért nem esik szó e vonatkozásban pl. Erdélyről. Véletlen? A szerkesztő ill. a kutatási program nem terjedt ki az egész Kárpát-medencére? Vagy a szóban forgó kisebbségi régiók csak példák?

A másik ilyen, hogy a Bevezető említést tesz arról, hogy – feltehetőleg a program keretében – felkerestek breton és baszk kisebbségi iskolákat és az olvasó várja, hogy az ott szerzett ismeretek és tapasztalatok valamelyik tanulmányban fel fognak bukkanni. De sajnos nem így van! Ezeket bizonyosan valamelyik más kiadványban kell keresnünk.

Berényi Dénes

Törzsök Erika: Kisebbségek változó világban

Carpathian Foundation, Kolozsvár, 2003. 272 lap

A kisebbségek kérdése – mindenféle kisebbségé, de főleg a nemzeti, etnikai kisebbségeké – kétségkívül világszerte előtérbe került az utóbbi évtizedekben, de különösen 1990 óta. Nemzetközi egyezmények, ajánlások is jelzik ezt, de talán még inkább az egyre erőteljesebben jelentkező civil kezdeményezések. Ilyen szempontból sokat változott a helyzet a II. világháború óta, amikor egy, a kiadványban idézett politikai ENSZ megalakulása alkalmából a következő kijelentést tette: „Uraim, félreértik a helyzetet. Nem az a feladatunk, hogy megvédjük a kisebbségeket, hanem az,

hogy magunkat védjük meg a kisebbségektől.” Ezzel szemben: „A kommunizmus összeomlásával megváltozott a helyzet. Még a nemzetközi fórumokon is mintegy kisebbségi konjunktúrának lehetünk tanúi. Egyrészt jogilag kötelező, másrészt jogilag ugyan nem, de politikailag kötelező nemzetközi dokumentumok születtek, amelyek a kisebbségi jogokat az emberi jogok szerkesztésének tartva kiemelték a belügyekbe nem avatkozás elve alól, és a nemzetközi együttműködés kereteibe tartozóként kezelik”.

A kiadvány ismertetésére térve: az 1990-es évek elejétől 2003-ig különböző újságok-